

УДК 331

Наталія Вікторівна ПАВЛЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВТРАТА ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Трудовий потенціал є надзвичайно важливою складовою економічного потенціалу країни. Його кількісні та якісні характеристики суттєво впливають на темпи економічного зростання. Ступінь реалізації трудового потенціалу безпосередньо пов'язаний з станом ринку праці, від якого, в свою чергу, залежить соціальна ситуація в країні. Таким чином, трудовий потенціал виступає важливим фактором безпеки держави.

Протягом чотирьох останніх років в Україні спостерігається погіршення кількісних та якісних характеристик трудового потенціалу. Це проявляється у декількох негативних тенденціях, що склалися у соціально-трудої сфері.

По-перше, зменшилася кількість економічно активного населення (на 3 млн осіб за 2014–2017 рр.) [1]. Причинами є як природне скорочення та старіння населення, так і міграційні процеси. Останні набули значних масштабів у зв'язку з бойовими діями на Сході України та погіршенням соціально-економічної ситуації, а також відкриттям кордонів з країнами Євросоюзу. Лише офіційна статистика за 2015–2017 рр. зафіксувала 1,3 млн трудових мігрантів, або 4,5 % населення [2, с. 4]. Але за експертними оцінками їх кількість може сягати 4 млн осіб або 16 % населення працездатного віку [3]. Найбільш поширеними мотивами трудової міграції виступають низький рівень оплати праці в Україні, відсутність умов для самореалізації, низька якість життя, складні умови ведення бізнесу.

По-друге, якість робочої сили має тенденцію до зниження. Кількість ВНЗ III-IV рівнів акредитації за роки незалежності збільшилося удвічі, але лише одиниці з них згадуються у міжнародних рейтингах найкращих університетів світу. В той же час, кількість ВНЗ I-II рівнів акредитації у двічі зменшилося, внаслідок чого відчувається брак спеціалістів нижчої та середньої ланки. Кількість студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації у 6 разів перевищує чисельність студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації [4]. Лише ледачий в Україні не має хоча б базової вищої освіти. Університети перетворилися на штампувальників дипломів, які може отримати кожний, хто здатний за них заплатити. Ще однією проблемою є невідповідність освітніх програм потребам ринку праці, а також застаріла матеріально-технічна база університетів. Все це призводить до девальвації вищої освіти. Не дивно, що все більше абітурієнтів віддають перевагу іноземним вишам. Динаміка зростання кількості абітурієнтів, що виїхали на навчання за кордон з 2009 по 2016 роки, склала 176 % [5]. Зрештою, низька якість робочої сили обертається низькою продуктивністю праці, яка за експертними оцінками, становить в Україні в середньому 2,8 \$ за робочу годину (для порівняння, у Польщі – 29 \$, а у Німеччині – майже 60 \$) [6].

Внаслідок зазначених тенденцій деякі сектори ринку праці стають трудодефіцитними, попри рівень безробіття, що сягнув у 2017 р. 9,9 % [1]. Причому у тих секторах, що потребують висококваліфікованої робочої сили, важко знайти спеціалістів через брак працівників відповідного ступеня кваліфікації, а у інших – вакансії не заповнюються через низький рівень оплати праці або важкі умови праці.

Щоб зупинити зростаючу загрозу ринку праці потрібні комплексні заходи державної політики в сфері зайнятості. Перш за все це стосується стимулювання створення нових робочих місць. Причому зайнятість потрібно збільшувати передусім у галузях переробки, а не видобутку, що могло б посприяти виправленню викривленої структури національної економіки, розвитку галузей з більшою часткою доданої вартості. Світовий досвід нагромадив цілий арсенал інструментів активізації переробного експорту, однак навіть він може виявитися безсилим в Україні, якщо не підвищити ступінь інвестиційної привабливості її економіки.

Важливою проблемою залишається підвищення рівня оплати праці, без чого годі й чекати на повернення трудових мігрантів в Україну. В даний час зростання заробітної плати переважно стримується тим, що це викликає збільшення витрат підприємств на сплату ЄСВ, рівень якого і так сприймається бізнесом як критичний. Розмір ЄСВ можливо знизити лише за умови легалізації зарплат, і відповідно, більш рівномірного розподілу соціального навантаження на всіх роботодавців.

Для підвищення якості робочої сили потрібно підняти вимоги як до здобувачів вищої освіти, так і до змісту навчальних програм та рівня викладання. Позитивний вплив на оновлення якості освіти, на наш погляд, мала б державна програма стажування за кордоном за державний рахунок викладачів вишів.

Втрата трудового потенціалу набула значних масштабів і загрожує економічній безпеці України. Ринок праці не має внутрішніх важелів для виправлення цієї ситуації. Потрібна комплексна система державних заходів щодо стимулювання створення робочих місць та повернення трудових мігрантів на батьківщину.

Список бібліографічних посилань

1. Основні показники ринку праці (річні дані) // Державна служба статистики : офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm/ (дата звернення: 28.10.2018).
2. Зовнішня трудова міграція населення (за результатами модульного вибіркового обстеження). Статистичний бюлетень // Державна служба статистики : офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm/ (дата звернення: 28.10.2018).
3. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити // Центр економічної стратегії : сайт. URL: <https://ces.org.ua/skilky-ukraintsiv-poikhalo-za-kordon-i-shcho-z-tsym-robyty-derzhavi/> (дата звернення: 28.10.2018).
4. Вищі навчальні заклади // Державна служба статистики : офіц. сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (дата звернення: 28.10.2018).
5. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи // Аналітичний центр CEDOS : сайт. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy> (дата звернення: 28.10.2018).
6. Віхров М. Праця без результату. *Тиждень.UA*. 2018. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/214378> (дата звернення: 28.10.2018).

Одержано 01.11.2018.

УДК 336.228.34

Людмила Анатоліївна ПАРФЕНТІЙ,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА БОРОТЬБИ З УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Стійкість і потужність держави прямо залежить від ефективності функціонування її податкової системи. Зі свого боку однією з ознак дієвості податкової системи є масштаби використання схем ухилення від сплати податків. Виходячи з цього, чим більшими є обсяги ухилення від оподаткування, тим слабкішою є держава внаслідок недофінансованості державного бюджету, що проявляється зокрема в дефіциті фінансування соціальної сфери, а відтак низькому рівні соціального захисту населення. Тому з метою забезпечення стійкого розвитку держави зокрема є необхідним розв'язання проблеми ухилення від сплати податків.

Проблематика ухилення від оподаткування досліджувалась багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, серед яких С. О. Баранов, А. В. Безкрєвна, А. В. Бризгалін, П. М. Вавілов, А. С. Веткін, В. П. Вишневський, С. В. Глущенко, М. О. Казакова, В. М. Кміть,